

VIATA RELIGIOASA ÎN COMĂNEȘTI ÎN DOCUMENTE DE ARHIVĂ

(sfârșitul secolului al XIX-lea – începutul secolului al XX-lea)

Elena-Mihaela PRISACARIU¹

myhamail1974@yahoo.com

ABSTRACT: No matter of the geographical are or the historical time, the religion had a big influence on the history. In this case, the base of the religious life in the Comănești town will be described by using documents from the archive of Saint Spiridon, Lăloaia and Leorda churches. If the information linked to religion, trough the XV–XVIII centuries is alike the rest of the country, in the next few centuries a change is obvious in the parishes and in the life of the people who lived in those.

Basically the religious aspects are offered by the correspondence between the priests of the parishes and different institutions: Ministerul Cultelor, Patriarhia Română (after 1925), Prefectura Bacău, Primăria Comănești, Episcopia Romanului, Protoieria Troțuș, some of the schools from Comănești town and the representatives of the constabulary, the police or the economical institutions from this area (Centrul Carbonifer).

The end of the XIX century and the beginning of the XX century had meant modernization for the Romanian territory; the reign of King Carol I (1866–1914) bought with it the development of the industry and the agriculture. The documents highlight the fact that the priests hadn't had role just in this modernization but they've also been the spiritual guides of the communities.

The end of the First World War had as a characteristic the economical, spiritual and cultural rebuild of the Romanian society, although some of the documents describe the First World War and its impact on Comănești's town community.

The history of the community from Troțuș's shore can be completed by studying the religious documents from the archive and

¹ Prof., Colegiul Tehnic „Dimitrie Ghika” Comănești.

the events which had place here gained an important place in the national and global history, too.

KEYWORDS: parishes, spiritual life, involvement, parish priest.

De-a lungul istoriei umanității, componenta religioasă a avut o pondere deosebită în viața comunităților umane, indiferent că au fost religii politeiste sau monoteiste.

În ceea ce privește existența creștinismului în spațiul românesc, dovezile arheologice atestă existența în paralel a două procese complexe: romanizarea și creștinarea populației, mai ales „pe parcursul secolelor IV–V e.n.”². Cercetările de la începutul secolului al XX-lea, atestă prezența creștinismului chiar „pe parcursul secolului al III-lea e.n.”³. O dovadă de necontestat în ceea ce privește existența creștinismului îl reprezintă și „cuvintele din limba română privind noțiunile fundamentale ale credinței, care sunt, cele mai multe, de origine latină”⁴. Dintre acestea amintim: „Dumnezeu < Domine Deo; înger < angelus; biserica < basilica; creștin < christianus; cruce < crucea, acuzativul de la cruce”⁵.

Evoluția ulterioară a vieții religioase în spațiul românesc este strâns legată de Patriarhia de la Constantinopol, mai ales după 1054, ca urmare a schismei și formarea bisericii ortodoxe. Apropierea geografică a Moldovei și Țării Românești de acest spațiu determină apartenența la religia ortodoxă, considerată calea dreaptă a bisericii lui Isus.

Organizarea propriu-zisă a vieții religioase în spațiul Moldovei se realizează după formarea statului medieval, în condițiile consolidării instituțiilor fundamentale ale statului respectiv în secolele XIV–XV, mai ales în timpul lui Alexandru cel Bun. Prima mitropolie ortodoxă din Moldova este întemeiată de Petru I Mușat, având sediul la Suceava, în condițiile expansiunii catolicismului, promovat de regatul maghiar. Această instituție se consolidează în timpul lui Alexandru cel Bun (1400–1432), care este considerat adevăratul „întemeietor al instituțiilor din Moldova”⁶. Studiind ierarhia

2 Mihai Bărbulescu, D. Deletant, K. Hitchins, S. Papacostea, P. Teodor, *Istoria României*, București, Editura Corint, 2002, p. 87–88.

3 Gh. I. Brătianu, *O enigmă și un miracol istoric: poporul român*, București, Editura Corint, 200, p. 126.

4 Florin Constantiniu, *O istorie sinceră a poporului român*, București, Editura Univers Enciclopedic, București, 1999, p. 49.

5 *Ibidem*.

6 Mihai Bărbulescu, D. Deletant, K. Hitchins, S. Papacostea, P. Teodor, *op.cit.*, p. 146.

socială și politică existentă în această perioadă, observăm că mitropolitul „putea prelua puterea în cazul tronului vacant”⁷, fiind al doilea om în stat, după domnitor. Existența unei populații predominant ortodoxe determină construirea unui număr mare de lăcașuri de cult, biserici și mănăstiri, având elemente arhitecturale asemănătoare spațiului bizantin. Trebuie menționat în acest context, numărul mare de biserici și mănăstiri construite în timpul domniei lui Ștefan cel Mare (1457–1504)⁸.

Informațiile despre viața religioasă sunt prezente în lucrări cu caracter general, cum ar fi „Descrierea Moldovei” a lui D. Cantemir. Astfel, aflăm că „tot poporul mărturisește legea creștină și ține de biserica răsăriteană”⁹ și „nu este alt pit pe care să-l urască mai mult decât pe cel român, deși ungurii, supușii lor, se țin aproape toți de acel cult și-și au episcopul lor de Bacău”¹⁰. Prezența catolicismului în Moldova este atestată de diferite documente încă din secolul al XV-lea, în regiunea Bacău existând un număr mare de catolici veniți din Transilvania¹¹. Multe dintre elementele prezentate au caracter general, lipsa documentelor referitoare exclusiv la Comănești, nepermițând să alcătuim cu exactitate un tablou al vieții religioase în secolele anterioare secolului al XX-lea.

Majoritatea informațiilor despre viața religioasă din Comănești, mai ales pentru secolul al XX-lea, se bazează pe documentele existente în arhivă, neexistând lucrări de specialitate apărute până în prezent.

Evoluția vieții religioase din Comănești este strâns legată și influențată de evoluția bisericii ortodoxe românești în ansamblu. Acest lucru a determinat o prezentare în ansamblu a evoluției bisericii ortodoxe românești, pe parcursul secolelor XIX–XX.

Astfel, din timpul reorganizării societății românești din timpul lui Al. I. Cuza (1859–1866) datează legea bisericească din 1864, prin care se înființau două scaune mitropolitane la Iași și București, fiecare cu eparhii”¹². Mitropoliei de la Iași, îi erau subordonate eparhiile de Roma și

7 Bogdan Murgescu, *Istoria românească – istorie universală (600–1800)*, București, Editura Teora, 1999, p. 73.

8 Constantin C. Giurescu, *Istoria românilor. Din cele mai vechi timpuri până la moartea regelui Ferdinand*, București, Editura Humanitas, 2000, p. 148.

9 Dimitrie Cantemir, *Descriptio Moldaviae*, București, Editura Academiei, R.S.R., 1973, p. 339.

10 *Ibidem*.

11 Direcția Județeană Bacău a Arhivelor Naționale, *Fond nr. 422, Parohia Romano-catolică Bacău*, Inventar, p. 1.

12 Mircea Păcurariu, *Istoria Bisericii Ortodoxe Române*, vol. 2, București, Editura

Huși, inclusiv comuna Comănești. Această lege a fost urmată de „Decretul organic pentru înființarea unei autorități sinodale centrale pentru afacerile religiei române”, care prevedea „autocefalia bisericii române, legătura cu Patriarhia de la Constantinopol păstrându-se doar sub raportul dogmei”¹³, adoptarea legii determinând plecarea reprezentanților patriarhiei din Principate.

Printr-o lege din același an (1864), legea comunală se trecea „întocmirea actelor de stare civilă în seama primarului.”¹⁴ Divorțurile au fost luate din competența tribunalelor bisericești (dicasterii) și trecute în seama tribunalelor civile.

După cucerirea independenței de stat a României (1878) se intensifică acțiunile pentru recunoașterea autonomiei bisericii românești având loc mai multe „schimburi de scrisori între mitropolitul primat Calinic și patriarhul ecumenic al Constantinopolului”¹⁵, pe această temă. Tot în acest context, „Episcopul Melchisedec al Romanului, a fost desemnat de Sfântul Sinod să alcătuiască un memoriu în care să sublinieze dreptul Bisericii Ortodoxe Române la autocefalie.”¹⁶ Răspunsul patriarhului vine pe 22 aprilie 1888, „acordându-se autocefalia prin documentul numit <Tomosul de autocefalie>”¹⁷.

Anul 1918 aduce schimbări în plan teritorial, demografic „determinând crearea României Mari și unirea tuturor românilor, inclusiv a credincioșilor ortodocși”¹⁸. Creșterea numărului de credincioși, noile probleme de organizare, a bisericii determină reorganizarea bisericii românești, „sub conducerea mitropolitului Miron Cristea, înscăunat în ianuarie 1920”¹⁹.

„În anul 1925 se votează Legea și statutul de organizare a Bisericii ortodoxe române”²⁰, care transformă prima instituție a bisericii ortodoxe românești în patriarhie, sub conducerea aceluiași Miron Cristea. În contextul reorganizării bisericii românești, „se înființează Mitropolia Moldovei și Sucevei care cuprindea Arhiepiscopia Iașilor, Episcopia Romanului, a

Institutului Biblic, 1981, p. 210.

13 Constantin C. Giurescu, *Viața și opera lui Cuza vodă*, Chișinău, Editura Universitas, 1992, p. 338.

14 Mircea Păcurariu, *Istoria Bisericii Ortodoxe Române*, Sibiu, 1978, p. 347.

15 *Ibidem* p. 354.

16 *Ibidem*, p. 355.

17 *Ibidem*.

18 *Ibidem*, p. 392.

19 *Ibidem*.

20 *Ibidem*, p. 393.

Hușilor și a Dunării de Jos”²¹, mitropolie care avea în subordine bisericile și clerul din Moldova. Clerul din Comănești (nu foarte numeros) a depins în această perioadă de Episcopia Romanului și Protoeria Bacău acest aspect fiind evidențiat de corespondența existentă în arhive.

Un alt an important în evoluția bisericii ortodoxe române îl reprezintă anul 1927, când are loc semnarea concordatului cu Vaticanul, prin care se reglementează relațiile dintre cele două biserici creștine. Votarea acestei legi, în 1929, a determinat nemulțumiri în rândul clerului ortodox din Transilvania, de amintit fiind atitudinea mitropolitului Ardealului. Acesta într-o ședință a Senatului, sublinia următoarele: „Concordatul este privilegiator exclusiv pe cultul catolic și cu totul nedrept față de Biserica ortodoxă”²², acordându-se catolicilor deplina libertate de a comunica direct cu Vaticanul, fără controlul statului, existența jurământului de credință față de papă și numirea episcopilor din rândul cetățenilor străini”²³.

Prezentarea evoluției vieții religioase pentru secolul al XIX-lea și al XX-lea trebuie să cuprindă o imagine de ansamblu a lăcașurilor de cult din Comănești, urmată de identificarea acelor aspecte ale implicării bisericii în viața comunității și influența lăcașurilor de cult și a clerului. Trebuie prevăzut faptul că în ceea ce privește construcția bisericilor, aspectul arhitectural, acesta este mult diferit față de momentul actual, neexistând imagini ale bisericilor, așa cum existau la începutul secolului al XX-lea, spre exemplu.

De asemenea, aspectele cu privire la viața religioasă din Comănești sunt completate (pentru începutul secolului al XX-lea) cu elementele privind existența catolicismului în zonă²⁴.

Numărul relativ mare de biserici ortodoxe de pe teritoriul Comăneștiului este determinat de numărul predominant de credincioși ortodocși, în proporție de 80%–85%, așa cum arată diferitele situații realizate de clerul din zonă²⁵.

„Cea mai veche construcție bisericască din Comănești (de existența căreia se știe sigur) datează din anul 1689,”²⁶ și era construită din lemn de

21 *Ibidem*,

22 *Ibidem*.

23 *Ibidem*, p. 394.

24 Dumitru Mărtinaș, *Originea ceangăilor din Moldova*, București, Editura Științifică și Enciclopedică, 1985, p. 13.

25 Direcția Județeană Bacău a Arhivelor naționale, *Fond nr. 414, Parohia Sf. Spiridon*.

26 Nicolae Stoicescu, *Repertoriul bibliografic al localităților și monumentelor medievale din Moldova*, București, 1974, p. 202–203.

stejar. Aceasta a fost demontată și reclădită în Vermești în anul 1819. Astăzi, „ea este prezentă în comuna Strugari din județul Bacău”²⁷.

Elementul principal al acestei construcții este reprezentat de piatra funerară, pe care sunt scrise cu litere chirilice următoarele: „Să se știe că sub această piatră este rodul lui Dumnezeu (...) fecior a(l) Tomii Xisarie (...) zilele lui Ion Grigore Ghika Voievod, gospodar Zemlie Moldovei”²⁸. Pentru secolul al XVIII-lea sunt menționate „două biserici din lemn”²⁹, având ca elemente distinctive „planul în cruce greacă, ca majoritatea construcțiilor bisericești din Moldova.”³⁰ Acestea se aflau în actualele cartiere Lăloaia și Leorda, „fiind construite începând cu anii 1750–1751”³¹. Nu s-au păstrat descrieri amănunțite ale celor două construcții și nici hramul celor două biserici.

În secolul al XIX-lea, în paralel cu creșterea populației – 6.500 locuitori, se construiesc noi biserici ortodoxe și în alte părți ale Comăneștiului, atunci având statutul de comună. Astfel, în zona Șupan, biserica este construită începând cu anul 1805, în timpul domniei lui Alexandru Șuțu, „de către ctitorul Năstase Doliș”³² care deținea o velniță – o fabrică de spirt, chiar pe teritoriul Comăneștiului.

Acesteia i se adaugă în anul 1815, biserica din piatră de la poalele dealului Cetățuia sau dealului Comăneștiului, cu hramul Sfântul Spiridon, „avându-l ca și ctitor pe căminarul Spiridon, în timpul domnitorului Scarlat Callimachi”³³.

Despre căminarul Spiridon știm următoarele: „Spiridon Pandle, căminar cu pitac din 20 martie 1826 și ivit (în) anul 1828, născut în satul Comănești, are părți din moșiile Băsăște (Văsăiești) și Dofteana și un fânaț în ținutul Bacăului.”³⁴ Această construcție de la începutul secolului al XIX-lea a reprezentat baza celei mai importante biserici din Comănești, care păstrează și astăzi hramul „Sfântului Spiridon”.

27 Costache S. Ciocan, *Din istoria generală a orașului Comănești pe Trotuș și a împrejurimilor sale*, Bacău, Editura Plumb, 2001, p. 302.

28 *Ibidem*, p. 302.

29 *Ibidem*, p. 196.

30 N. Grigoraș, I. Caproșu, *Biserici și mănăstiri vechi din Moldova*, București, Editura Meridiane, 1971, p. 20.

31 Costache S. Ciocan, *op. cit.*, p. 198.

32 *Ibidem*, p. 302.

33 *Ibidem*.

34 *Arhiva Genealogică I (IV)*, 1–2, București, Editura Academiei, 1994, p. 204.

O descriere a acestui lăcaș de cult s-a păstrat și datează de la începutul secolului al XX-lea, fiind realizat de unul dintre preoții parohi, Alexandru Gheorghie³⁵. Acesta afirmă că, în general, biserica păstrează forma inițială, în ciuda reparațiilor suferite de-a lungul timpului. Astfel „biserica este construită în stil baroc, fără ornamente exterioare excesive”³⁶.

Elementele care o fac să fie încadrată acestui stil, sunt următoarele: „forma greoaie și masivă în care este construită turla în formă de octogon, ce se termină cu o săgeată și arcadele interioare ce despart cele trei părți componente: altarul, naosul și pronaosul”³⁷. În descriere sunt prezentate și elementele care diferențiază construcția de modul de construcție a bisericilor din timpul lui Ștefan cel Mare (sec. 15) și Petru Rareș (sec. 16), cum ar fi: „multe ornamente arhitectonice”³⁸ și turlile. În ceea ce privește structura propriu-zisă a bisericii ea este din „zidărie masivă, groasă de 1,20 m din piatră de râu și mortar din var și ciment”³⁹. Alte elemente cum ar fi „boltele despărțite între ele prin arcade de cărămidă”⁴⁰, dădeau bisericii o eleganță și o frumusețe arhitectonică deosebită.

Acestor elemente strict arhitectonice trebuie adăugate și rolul de adevărată cetate de apărare a construcției datorită așezării pe dealul Comăneștiului, în diferite etape istorice.

După cum arătam la începutul prezentării, au existat diferite reparații ale clădirii bisericii Sfântului Spiridon, care nu au modificat structura inițială.

În anul 1860, în urma reparațiilor, s-a adăugat un pridvor, acoperișul în două ape, rotund în partea de răsărit, iar acoperișul turlei este ascuțit în formă de săgeată cu tablă”⁴¹. Reparațiile au fost suportate de familia Ghi-ca, arătându-se rolul important al acestei familii în Comănești. O descriere amănunțită cu privire la catapeteasmă se păstrează din aceeași perioadă. „Aceasta era realizată din lemn de tei, avea locurile dintre icoane ocupate de sculpturi ce reprezintă baghete de foi, de acant și ramuri de viță de vie, cu frunze și struguri”⁴². Icoanele ușilor împărătești erau din lemn și „erau

35 Direcția Județeană Bacău a Arhivelor Naționale, *Fond nr. 414, Parohia Sf.Spiridon, Inventar.*

36 *Ibidem*, p. 2.

37 *Ibidem*, p. 3.

38 *Ibidem*.

39 *Ibidem*.

40 *Ibidem*, p. 5.

41 *Ibidem*.

42 *Ibidem*.

alcătuite dintr-o împletitură de ramuri de viță de vie cu frunze de struguri, iar stâlpul din mijloc având două buchete de flori de acant”⁴³.

Alte reparații au loc în anul 1924, de data aceasta, capitale, în urma cărora a fost eliminat zidul care despărțea naosul de pronaos formându-se o singură încăpere. Nu se cunosc constructorii care au participat la reparațiile din anii 1860 și 1924, ultimele fiind atestate și de documentele din arhive⁴⁴.

În ceea ce privește pictura murală cu influență bizantină, ea a fost realizată în anul 1936, de către pictorul Constantin Bacalu. „Până în 1936, pictura era, după spusele bătrânilor, destul de diferită de cea care se realiza”⁴⁵. Începând cu anul 1936, s-a realizat o pictură mai artistică, dar cu forme simple, în care predominau culorile roșu și bleu.

Dintre obiectele vechi, care mai existau în parohie, la începutul secolului al XX lea, putem enumera următoarele: „cruce cu picior de argint pentru Sfânta Masă, având înscrisuri în grecește: <Adu-ți aminte, Doamne de robii tăi, Dimitrie și Nicolae – 1821>, Sfânta Evanghelie tipărită la Mănăstirea Neamțului în 1821, legată în argint, policandrul cu 32 de lumânări adus de la Dresda, icoana Maicii Domnului lucrată în argint, cele două clopote: unul din 1970 (de mari dimensiuni, având scris cu litere latine <Sfântul Spiridon> și unul din 1933”⁴⁶.

Dintre slujitorii bisericii s-au păstrat numele următorilor: „preotul Eftimie (înainte de 1820), preotul Arghir (între 1820–1846), preotul Vasile Hanganu (1846–1876), preotul Gheorghe Hanganu (între 1876 și 1924, cu unele întreruperi) și Ștefan Paraschiv (între 1924–1930)”⁴⁷. Precizăm că preotul Gheorghe Hanganu a activat atât în Parohia Sfântul Spiridon cât și la Parohia Lăloaia, după ce biserica de aici a format împreună cu biserica din Șupan în 1924, Parohia Lăloaia”⁴⁸. Construcția bisericii „Sfântul Spiridon”, a suferit mai multe modificări, cele mai importante fiind cele de „după anul 1990, când i s-a supraînălțat acoperișul și turla, adăugându-se și o casă parohială, prin grija preotului paroh Alexandru Maxim”⁴⁹.

43 *Ibidem*.

44 *Ibidem*, p. 6.

45 *Ibidem*.

46 *Ibidem*.

47 *Ibidem*, p. 7.

48 *Ibidem*.

49 Costache S. Ciocan, *op. cit.*, p. 302.

Tot din această perioadă datează refacerea picturii din interior și reparațiile zidurilor din exterior.

O altă construcție bisericească deosebită este reprezentată de biserica din Șupan, având astăzi hramul „Sfinții Apostoli Petru și Pavel”. De-a lungul timpului, construcția din lemn a fost reparată de mai multe ori.

În anul 1982 cu ocazia unei asemenea reparații „s-a găsit între pereții de lemn un pomelnic pe o foaie de hârtie, așezată pe o scândură cu dimensiunea de 11 × 35 cm scris cu litere chirilice.”⁵⁰ Pe respectiva foaie „s-au descifrat zece nume de bărbați și femei, nume obișnuite pe raza orașului Comănești cum ar fi: Maria, Varvara, Anița, Maranda, Ardeleanu, Moaisă, Chiriac, Stoica, Ion”⁵¹.

În anul 1983, „clădirii bisericii i se adaugă un turn pentru clopote și anexe pentru serviciile necesare cultului creștin ortodox”⁵² sub conducerea preotului paroh Matei Cornel și cu sprijinul enoriașilor.

În cartierul Leorda, am amintit deja de existența construcției din secolul al XVIII-lea, „realizată din lemn de stejar și brad”⁵³. Aceasta „a fost mărită în anul 1901 și reparată în ultimii ani”⁵⁴. Forma inițială a construcției era de corabie având „pereții tapetați cu scânduri atât în exterior cât și în interior”⁵⁵.

Catapeteasma era din lemn sculptat, vopsit și poleit, „pictura fiind realizată de pictorul Gheorghe Constantinescu, în anul 1901.”⁵⁶ Dintre obiectele deținute de biserică, la începutul secolului al XX-lea, amintim: „sfântul potir, Sfânta Cruce, un clopot mic din 1790 având următoarea înscripție <PER VULNERA CRISTI TRIUMFA VITA>”⁵⁷ Cei mai importanți slujitori ai lăcașului din Leorda au fost: preoții Gherasim Vasile și Ardeleanu Alexandru (jumătatea secolului al XIX-lea), preotul Hanganu (începutul secolului al XX-lea) și Ion Nistor (între 1909 și 1948)”⁵⁸. În prezent în apropierea vechii biserici, se află în construcție o nouă biserică începută în anul 1995, prin grija preotului paroh Cucu.

⁵⁰ *Ibidem*, p. 305.

⁵¹ *Ibidem*.

⁵² *Ibidem*.

⁵³ Direcția Județeană Bacău a Arhivelor Naționale, *Fond nr. 390, Parohia Leorda, Inventar*.

⁵⁴ Costachi S. Ciocan, *op.cit.*, p. 304.

⁵⁵ *Ibidem*.

⁵⁶ Direcția Județeană Bacău a Arhivelor Naționale, *Fond nr. 390, Parohia Leorda, Inventar*, p. 3.

⁵⁷ *Ibidem*.

⁵⁸ *Ibidem*, p. 5.

O altă construcție bisericească din Comănești care impresionează prin simplitate dar masivitate este cea din cartierul Lăloaia, având hramul „Sf. Maria”, construită între anii 1908–1928. Construită prin grija preotului Gheorghe Hanganu, această biserică „a fost realizată în două etape din cauza izbucnirii primului război mondial”⁵⁹, până la acoperiș începând din anul 1908 până la primul război mondial, apoi finisată și inaugurată în 1928. Construcție masivă din cărămidă, această biserică se înscrie în stilul specific bisericesc ortodox din zonă, atât în ceea ce privește structura cât și ornamentele interioare (pictura murală, icoanele). Această biserică „a îndeplinit din anul 1924 rolul de biserică parohială, în condițiile construirii Parohiei Lăloaia, prin decret regal”⁶⁰. Trebuie precizată contribuția la construirea bisericii din Lăloaia a primarului Toma Lascăr, care a îndeplinit această funcție atât în Comănești, cât și în Lăloaia. În incinta acestei biserici, se află un monument dedicat eroilor din primul război mondial, construit între anii 1933–1938⁶¹.

Mare parte din documentele existente în arhiva parohiei au fost distruse în timpul primului război mondial, în urma unui incendiu în anul 1917. Alți preoți care au slujit în această parohie au fost Gheorghe Bogoride și Gheorghe Grigoraș (în prima jumătate a secolului al XX-lea). Între anii 1991–1999, clădirii bisericii din Lăloaia i s-a adăugat o casă praznică, lucrările fiind conduse de preoții Acostăchioaie Vasile și Lungu Georgel.

Un ultim monument de arhitectură bisericească este reprezentat de biserica din Vermești (cartier al Comăneștiului), având hramul „Sfântul Ilie”. Construcția masivă din piatră și cărămidă, îl are ca și „ctitor pe preotul Ion Nistor și datează din perioada 1925–1935”⁶². Elementul distinctiv al acestei biserici este reprezentat de pictura interioară, cu elemente specific bizantine.

Din punct de vedere ierarhic, „această biserică a fost subordonată la începutul secolului al XX-lea bisericii din Leorda”⁶³ și implicit clerului de aici, Vermeștiul fiind o așezare cu o populație destul de mică.

Precizăm că alături de creștini ortodocși au existat în Comănești și creștini catolici, stabiliți în zonă, începând cu a doua jumătate a secolului al XIX-lea.

59 Costache S. Ciocan, *op. cit.*, p. 305.

60 Direcția Județeană Bacău a Arhivelor Naționale, *Fond nr. 390, Parohia Leorda, Inventar.*

61 Costache S. Ciocan, *op. cit.*, p. 306.

62 *Ibidem.*

63 Direcția Județeană Bacău a Arhivelor Naționale, *Fond nr. 390, Parohia Leorda, Inventar*, p. 1.

Existența catolicilor în zonă este „atestată în statisticile catolice dintre anii 1850–1900, care menționează separat cele două așezări: Comănești și Podei”⁶⁴. În ceea ce privește originea catolicilor din zonă se afirmă următoarele: „ei sunt urmașii funcționarilor și ai personalului tehnico-administrativ de la exploatarea forestieră și carbonifere, precum și de la centrele de cale ferată de pe Valea Troțușului”⁶⁵.

Prima biserică catolică este menționată în documentele parohiei Pustiana, din 1840; „Komanest, sat ortodox, mare, pe moșia Ghiyka, la 7 ceasuri depărtare de Pustiana. Are dascăl și acum se face bisericuță în cinstea Sfântului Mihail Arhanghelul”⁶⁶.

Biserica a fost „restaurată în anul 1872 de Carolina Keminger de Lipa, soția baronului Keminger de Lipa, coepitrop al averii rămase de la Ana Nicu Ghyka”⁶⁷. Nu există o descriere a acestei biserici catolice, următoarele prezentări făcând referire la actuala biserică.

Construcția bisericii actuale a început în perioada interbelică, documentele precizând rolul „înaltului funcționar Krajeswiski, reprezentant al Societății Anonime, pentru exploatarea pădurilor Gotz”⁶⁸. Construcția masivă din piatră, având elemente specifice stilului românesc, „a fost grav avariata în urma cutremurului din 10 noiembrie 1940, fiind dărâmat turnul”⁶⁹.

Construcția bisericii s-a încheiat în anii 1960, iar în anii 1990, i s-a refăcut turnul specific construcțiilor catolice, dărâmat în urma cutremurului din noiembrie 1940. Preot paroh al acestei biserici a fost preotul Purcaru, care a pus bazele unei biserici catolice și în zona Vermești, după 1989. Din punct de vedere ierarhic, catolicii din Comănești au depins de Parohia Moinești, până în 1993, moment în care existau în zonă 1.552 de enoriași.

Prezentarea succintă a bisericilor ortodoxe din Comănești, existente la începutul secolului al XX-lea trebuie completată cu informațiile cu privire la rolul lor și al preoților în comunitate, bazate în principal pe documentele de arhivă. Pentru parohiile Sfântul Spiridon din Comănești, Lăloaia și Leorda sunt importante informațiile oferite de corespondența dintre slujitorii

64 Iosif Gabor, *Dicționarul comunităților catolice din Moldova*, Bacău, Editura Conexiuni, 1996, p. 76.

65 *Ibidem*.

66 *Ibidem*.

67 *Ibidem*, p. 77.

68 *Ibidem*.

69 *Ibidem*.

parohiilor și Protoieria Bacău, Ministerul Cultelor și Instrucțiunii Publice, Episcopia Romanului și autoritățile civile locale, respectiv primăriile. Precizăm că informațiile despre biserica din Șupan și Vermești sunt prezente în aceleași documente, alături de cele referitoare la Lăloaia și Leorda, de care au depins din punct de vedere ierarhic, la începutul secolului al XX-lea.

Începutul secolului al XX-lea găsea parohia Sfântul Spiridon în plin proces de refacere și construcție, specific perioadei în care are loc o creștere a rolului bisericilor în societatea românească. Astfel, în ianuarie 1906, preotul Gheorghe Hanganu primește răspuns de la Ministerul Cultelor și Instrucțiunii Publice ca urmare a solicitărilor anterioare ale acestuia de a i se trimite „planuri-tip pentru clădiri de biserici rurale”⁷⁰. Răspunsul este negativ, datorită numărului mare de cereri din țară, iar documentul este semnat de șeful Casei Bisericii, doctor C. Chiricescu. Aceste cereri ale preotului Gheorghe Hanganu atestă faptul că se încearcă o refacere a clădirii bisericii, construită la începutul secolului al XIX-lea, iar lipsa acestor planuri nu permitea începerea oricărei reparații.

În octombrie 1906, același minister trimite în teritoriu textul „legii pentru fabricarea și vânzarea lumânărilor de ceară”⁷¹, precizându-se faptul că trebuiau organizate licitații, „stabilindu-se felul de lumânări ce se vor vinde, în pangar și prețul cu care le va vinde”⁷². Se avea în vedere faptul că epitropia, după lege, nu poate fabrica lumânări spre a le vinde”⁷³, eliminându-se astfel posibilitatea obținerii de către biserici a unor fonduri suplimentare, considerate ilegale. Tot cu referire la acest aspect, într-o adresă din 25 noiembrie 1906, Ministerul Cultelor și Instrucțiunii Publice trimitea în teritoriu, deci implicit și parohiei Sfântul Spiridon, „Legea clerului mirean și a seminariilor”, punându-se accent pe articolul 355 care preciza următoarele: „prin veniturile parohiale se înțeleg și ofrandele benevole ce se aduc în biserică, fie la proscomidie, fie la mir, fie în alt fel”⁷⁴. De asemenea, se preciza că „aceste venituri sau o parte trebuiau să fie împărțite către toți slujitorii bisericii”⁷⁵.

⁷⁰ Direcția Județeană Bacău a Arhivelor Naționale, *Fond nr. 414, Parohia Sf. Spiridon, Dosar 1/1906*, f. 1.

⁷¹ *Ibidem*, f. 15.

⁷² *Ibidem*.

⁷³ *Ibidem*.

⁷⁴ *Ibidem*, f. 19.

⁷⁵ *Ibidem*.

Ca urmare a creșterii numărului de ilegalități în domeniul fabricării și vânzării lumânărilor destinate cultului religios, Ministerul Cultelor atenționează prin două adrese din 25 ianuarie 1907 și 19 februarie 1907 asupra „amenzilor pe care le pot primi cei care nu plătesc taxele”⁷⁶, așa cum prevedea articolul 9 din lege.

Grija permanentă a preotului paroh de a reface clădirea bisericii este se pare, cauza diferitelor răspunsuri primite de la Ministerul Cultelor, prin Casa Bisericii, pe parcursul lunii mai 1907. Astfel se precizează că pentru orice lucrare trebuie să aibă la bază „un contract cu arhitectii cunoscuți care au dreptul pentru refacerea bisericilor”⁷⁷ și trebuie anunțate atât Ministerul de Interne cât și Prefectura Bacău. De asemenea, preotul este atenționat că atunci „când vi se va prezenta cineva pentru contractare să comunicați numai decât Prefecturii, care are ordin de la Ministerul de Interne și numai după ce Prefectura vă va da încunoștințarea [...] să încheiați contract, iar Administrația Casei Bisericii, înainte de începerea lucrării, să trimiteti copie de pe contract și de pe ordinul de autorizare al Prefecturii”⁷⁸. Aceste precizări apar într-o perioadă în care unii constructorii încercau să încheie contracte avantajoase fără a plăti taxele aferente statului român. Ordinul respectiv era semnat de ministrul de resort, P. Gârboviceanu. În aceeași corespondență cu Ministerul Cultelor din perioada mai–iunie 1910, se pune problema unui schimb de teren între primărie și parohia Sfântul Spiridon „pentru construirea unei școli în zona Lăloaia”⁷⁹. Aspectele vieții religioase constituie astfel o parte a istoriei naționale dar și a comunității locale, realizând legături nevăzute cu strămoșii și diversele probleme ale epocii prezente în documentele de arhivă.

76 *Idem*, Dosar 1/1907, f. 13.

77 *Ibidem*.

78 *Ibidem*.

79 *Idem*, Dosar 1/1910, f. 11.